

GAMLAR ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Dr. Rafael MEMEDALİYEV*

Öz

Makalede keman tekniğinin geliştirilmesinde son derece önemli olan gam ve arpejlerin öğretimi ile ilgili yöntem ve usüller kaydedilmektedir. Gam ve arpejlerin pratik olarak gerçekleştirilmesi yolları gösterilmektedir. Dünyaca ünlü keman virtüözeleri ve araştırmacıların kavramlarını dikkate alan yazar, aynı zamanda uzun yılların pedagojik deneyimlerinden kaynaklanan kendi fikir ve önerilerinin de pratik ve teorik açıdan faydalı olabileceğine inanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: arpej, gam, üçsesli, majör, minör, keman.

STUDIES ON THE SCALES

Abstract

In this article, scale and arpeggio instruction procedures and methods have shown which are very important for violin technique development with practical realization ways. Author took consideration of world famous virtuosos and researchers concepts and believes his ideas and suggestions can be useful in theory and practical usage arising from his pedagogical experience.

Key Words: arpeggio, scale (gamut), triton, major, minor, violin

1- Giriş

Gam ve arpej üzerine çalışmalar, keman çalmada sol el tekniğinin gelişmesi açısından en önemli araçlardan biri olmakla birlikte, temiz entonasyonun, kalıcı ritmin, parmakların hareketliliğinin oluşturulması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Gamların kullanışı sağ el tekniğinin geliştirilmesi için de oldukça faydalıdır. Gamlar sesin mükemmelliği ve dinamikliğinin düzenli bir şekilde ifade edilmesi bakımından da önemlidir.

Keman eğitimine başlangıç aşamasında boş tellerde yayın doğru kullanımı sağlandıktan sonra gam çalışmalarına başlanmalıdır. Öğrenciler her ne kadar gam çalışmasının gereksizliğinden bahsetse de onlara eksiksiz ve doğru bir şekilde eser

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi.

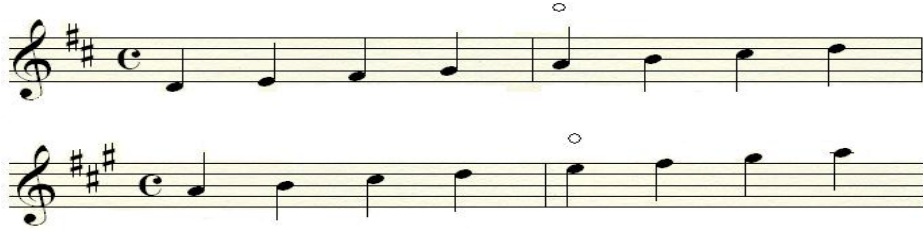
çalmanın yolunun gam çalışmalarını tam olarak yapmaktan geçtiği anlatılmalıdır. Gamlar müzik eserlerinin temelini oluşturan nota dizileridir. Bu diziler iyi pratik yapıldığı zaman eserler tam ve doğru olarak icra edilebilir.

2- Gam ve Arpej Çalışma Yöntemleri

2.1- Gam Çalışma Yöntemleri

Gamlar çalınmaya başlamadan önce dizilerin solfejini yapılması, sonra kemanda çalınması daha uygundur. Gam çalışmalarına kolay çalınabilen dizilerden başlamak gerekir. Örneğin, bir oktav içerisinde “Re majör” veya “La majör” gamları başlangıç için uygundur. Bu gamlar ikinci ve üçüncü parmakların küçük ikili aralığında çalıştırılması için önemlidir. (Şekil 1)

Şekil:1

Re ve La tellerindeki bu dizileri Sol teline aktardığımızda “Sol majör” gamını elde ederiz. Öğrenci bir oktav içerisinde “Sol major” gamını öğrendikten sonra Re ve La tellerindeki ikinci “Sol majör” gamı gösterilebilir ve iki oktavdan oluşan “Sol major” gamı öğretilmiş olur. (Şekil 2)

Şekil:2

La telindeki “La major” dizisini Sol telindeki “La majör” dizi ile birleştirdiğimizde ise iki oktavdan oluşan “La major” gamını oluşturmuş oluruz. (Şekil 3)

Şekil:3

Gam çalışmaları entonasyonun sağlanmasının yanı sıra çeşitli yay tekniklerini ve parmak egzersizlerini geliştirmeye yardımcı olur. Bu sayede hem gamlar çalışılmış olur hemde yay teknikleri doğru bir şekilde öğretilmiş olur.

Yukarı hareket zamanında açık tellerin, aşağı hareket zamanında ise dördüncü parmağın kullanılmasıyla parmakların bir telden diğerine düzenli ve bileğin de dairesel hareketi ile geçişi daha uyumlu bir şekilde sağlanmış olur. (Şekil 4)

Şekil:4

Gamların doğru bir şekilde çalınmasında sağ elin hareketi çok önemlidir. Bu nedenle gam ve arpejlerin çalınmasında özellikle legato tekniğinin doğru gösterilmesi için Sol telinden Mi teline doğru düzgün ve dairesel bir hareketin gerçekleşmesi gerekir. Aynı hareketler Mi telinden Sol teline geçiş içinde geçerlidir. (Şekil 5)

Şekil:5

Birinci pozisyonda iki oktavlı gamların öğrenilmesinden sonra onların yarım pozisyonda öğretilmesine geçmek gerekir. Burada elin maksimum derecede eşige yakınlaştırılmasına dikkat etmek gerekir. (Şekil 6)

Şekil:6

Sonra diğer pozisyonlarda da eli peş peşe yarım ses kaydırarak hareket ettirmek mümkündür. (Şekil 7)

Şekil:7

2.2- Arpej Çalışma Yöntemleri

Arpejlerin gamlara paralel olarak öğretimi özellikle önem taşımaktadır. İki oktavlı gamlarda majör ve minöre ait üç sesli arpejlerin öğretimi başlangıç aşamasında yeterlidir. Daha sonraki aşamada yedili arpej türleri ve çevrimlerinin öğretimine geçilmelidir. Üç oktavlı gam ve arpejlere uyumlu geçmek için bir oktavlı gam ve arpejler üzerinde çalışmalar yapmak oldukça faydalı olabilir. Bundan dolayı bu çalışmaları sürekli tekrarlamak gerekir. (Şekil 8)

Şekil:8

The image shows three staves of musical notation in 4/4 time. The first staff is in C major and contains a sequence of eighth-note patterns with fingerings: 1 1, 1 3 4 4, 3, 1 1, 1 3 4 3, 3, 3 2 1. The second staff is in D minor and contains a sequence of eighth-note patterns with fingerings: 1 3 1, 4 1 3, 1 3 1, 3, 1 2 3, 1 2 1, 4. The third staff is in E major and contains a sequence of eighth-note patterns with fingerings: 1 4 2, 4 1 4, 1 3 1 3, 4, 1 3 1 3, 4 3 1 3.

Üç oktavlı gamlardan sonra dört oktavlı gamların öğretimine geçmek gerekir, burada “Sol majör”, “La bemol majör”, “La majör”, “Sol minör”, “Sol diyez minör”, “La minör” gamlarının ve arpejlerinin öğretimi önem kazanmaktadır. Dört oktavlı gamlar ve arpejler üzerinde çalışırken aynı zamanda iki oktavlı gam ve arpejleri önce bir telde, sonra peş peşe diğer tellerde öğrenmek gerekir.

Şekil:9

The image shows two staves of musical notation in 4/4 time. The first staff is labeled “IV Tel” and contains a sequence of eighth-note patterns with fingerings: 1 1, 1 1, 1 2 3 4, 3, 1 2 3 4, 3, 4. The second staff is labeled “IX Tel” and contains a sequence of eighth-note patterns with fingerings: 1 2 3, 4, 3, 3, 1 2 3, 4, 3, 2 1, 3, 3, 3.

2.3- Kromatik Gam Çalışma Yöntemleri

Çalışmanın ilerleyen aşamalarında kromatik gamlara geçilmelidir. Bu tür çalışmalar müzikal işitme yeteneğini özellikle güçlendirir. Aynı zamanda çalma bakımından en zor sayılan küçük ikili aralığın temiz üretilmesini sağlar. Bir ve

iki oktavdan oluşan kromatik gamları kolaydan zora pozisyonlar üzerinde öğrenmek gerekir. Kromatik gamları aşağıdaki tekniklere çalmak mümkündür.

Parmakların Kaydırılması:

Şekil:10

Parmakların Sıralanması (birbirinin yerine geçmesi):

Şekil:11

Bir parmakla glissando:

Şekil:12

2.4- İki Sesli Notalarla Gam Çalışma Yöntemleri

İkili notalardan oluşan gamlar üzerine çalışmalara; entonasyon frekanslarının güçlendirilmesi, bir pozisyonun diğerine geçişin düzenli olarak yapılması, ellerin esnekliğinin sağlanması ve iyi bir ses niteliğine sahip olduktan sonra geçilmesi gerekir. Öğretimin ilk aşamalarında ellerin ve parmakların tutuşuna ait olan sesleri iki notalı gamlar üzerinde yapılan çalışmalara da dahil etmek mümkündür. İkili notalardan oluşan her bir gamın öğretimine (üçlü, altılı, oktav, dokuzlu vb.)

başlamadan önce gereken eksersizler yapılmalıdır. Bu konuyla ilgili olarak dipnottaki kaynağa başvurulabilir.¹

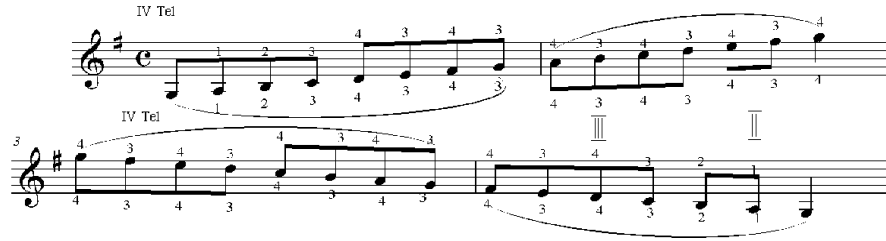
Şekil:13

2.4.1- Üçlüler

Elin üçlülerle tuşe üzerindeki aralıksız hareketi, parmakların buna uygun olarak aralıksız hareketi ve pozisyon üzerinden geçişine bağlıdır. Elin bu hareketini üçüncü ve dördüncü parmakların birbirilerinin yerlerine geçmesi engeller. Daha uygun yerleştirilmiş birinci ve ikinci parmakların tele olan haddinden fazla basıncı, daha zayıf ve rahat yerleşmemiş parmakların hareketlerini kısıtlar. Üçüncü ve dördüncü parmaklar bağımsız harekete sahip olduğundan, bu özelliklerinin kontrolü için daha önce bahsettiğimiz gamları sürekli çalışmak gerekir. (Şekil 14)

Şekil:14

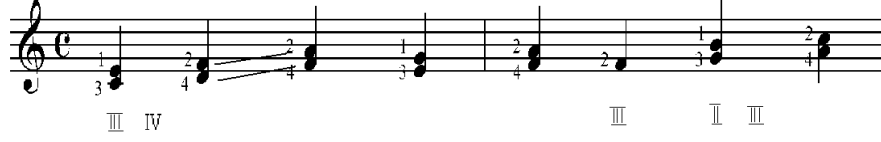

Gamları üçlülerle çalarken, parmakları adeta iki tel üzerine koymakla ve yayı aşağıda yerleşen telde seslendirerek, aynı zamanda birinci ve ikinci parmakların basıncını zayıflatarak ikinci ve üçüncü parmakların hareketlerinden doğan seslerin gerçek niteliğini duymak mümkündür. Yukarıda yerleşen parmağın aşağıdakine geçişi ile ilgili olan yukarı pozisyona geçişin iki şekli vardır:

- Aşağıda yerleştirilmiş parmak yukarı pozisyonda yeni sese (tona) sahip olmalıdır.
- Tel üzerinde kayan ve yukarıda yer almış parmak, aşağıda yer almış parmağın yeni pozisyonda kendi yerini bulana kadar bekletilir.

¹ Korguyev S. Uprajneniya v dvoynix notax.

Şekil:15

Geçitlerin yavaş yavaş, ahenkli bir şekilde ve kolayca yapılmasını engelleyen nedenlerden biri de tuşenin baş ve işaret parmaklarla sıkılması, aynı zamanda geçişi gerçekleştiren parmakların basıncının artırılmasıdır. Baş parmağın basıncını azaltmak için tuşeyi el üzerinde serbest bir şekilde tutmak gerekir.

Pozisyonlara inatlı ve kusursuz bir şekilde geçişte, arzu edilmeyen “yardımcı”, “geçici” tonlardan kurtulmak için aşağıda yer almış ve çeşitli ritmik varyantlara sahip eksersizlerden yararlanmak mümkündür:

Şekil:16

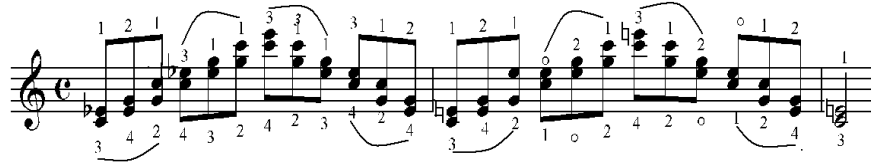
Şekil:17

İkili notalardan oluşan gamlar genellikle iki oktav içinde çalınmaktadır. Pozisyonda “La” ve “Mi” tellerinde gerçekleştirilen geçitlere daha fazla rastlanılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı ikinci oktavın üçlülerini diğer tonlara transpoze yapmak gerekir. Bunu yaparken parmakların diğer ikili tellerde, önceki yapısını ve durumunu dikkate almak gerekir. Üçlülerle gamları çift ve çift olmayan durumlarda öğrenmek gerekir. Üçlülerle gamlar üzerindeki çalışmalara paralel olarak iki oktav içinde dörtlü ve beşli gamlar çalışılmalı, aynı zamanda

arpejlerde öğrenilmelidir. Bu tür örneklere keman literatüründe çokça rastlamak mümkündür.²

Şekil:18

2.4.2- Altılılar

Altılı aralıkların çalınmasında karşılaşılan zorluklar, parmakların iki farklı hareketinden kaynaklanmaktadır. Burada parmakların bir telden öbürüne sıçratılarak geçirilmesini sağlayan etütleri dikkate almak gerekir. Altılı aralıklarla gamların çalışılması için hazırlık aşamasında aşağıdaki etütleri kullanmak mümkündür.

Şekil:19

Şekil:20

Altılılar çalınırken, parmakların hızlı ve çabuk bir şekilde bir telden diğerine geçmesi önemlidir. Aşağıdaki eksersizlerle bu geçişi sağlamak mümkündür:

Şekil:21

² Uprajneniya dlya dvoynix not, S.Korguyev. Uprajneniya dvoynix notex;

Şekil:24

Oktavın genelde ikili notalarla çalınmasında, sağ elin doğru hareketi önem kazanmaktadır. Sol el parmakları düzgün olarak yerleştirilmiş olsa bile yayın teller üzerinde yanlış basıncı entonasyonu etkileyebilir. Yayı kullanırken oktavların La ve Mi tellerinde düzenli çalınabilmesi için Mi telinin La teline göre daha keskin ses ürettiği düşünülmelidir.³

2.4.4- İkili Oktavlar

Birinci-üçüncü ve ikinci-dördüncü parmakların yer değişimleri ile gerçekleştirilen oktavlara keman literatüründe sık sık rastlamak mümkündür. İkili oktavlar parmakların tuşe üzerinde geniş bir şekilde yerleştirilmesini gerektirir. Başlangıçta ağır tempoda ve fazla basınç uygulamak gerekmez. Parmak açma etütleri yapılmadığı takdirde el, üzerine düşen ağırlıktan dolayı hızlı bir şekilde yorulur.

İkili oktav ile üçlülerin çalma tekniği arasında ortak yönler vardır. Üçlülerde olduğu gibi ikili oktavlarda da komşu iki parmak farklı şekillerde kullanılabilir. Birinci yöntemde parmaklar teller üzerinde ters sıra ile dizilir. İkinci yöntemde parmaklar tuşe üzerinde daha geniş bir yapıya sahip olur ve genişleme ihtiyacı hisseder. Birinci yöntemde parmaklar daha doğal olarak yerleştirilir ve faaliyeti daha kolay olur. İkinci yöntemde geniş durum, germe, serme, açma, aralanabilme özelliklerinden dolayı özellikle ikinci-üçüncü parmaklar arasında ikili oktavların çalınmasında zorluklar ortaya çıkar. Bu zorluğu zayıf parmakları (adsız ve serçe parmak) tuşeden yukarıda tutma alışkanlığından kurtularak ve birinci ve ikinci parmakları eşige doğru çekerek aşmak mümkündür.

Şekil:25

³ İ.Grijimali, upzajneniya i gammi v dvoynix notax.

2.4.5- Dokuzlular

Dokuzlu ve oktavların çalınmasında pek çok benzer yönler vardır. Fakat dokuzluların öğretimi oktalara göre daha zordur. Çünkü çalınma sırasında büyük bir germe (açma, serme) gerektirir ve çoğu zaman sol el kaslarının gerginliğinin artmasına neden olabilir. Bunun için dokuzluların öğretimine dikkat etmek gerekir. Her şeyden önce dokuzluların öğretiminde ikili oktalarda olduğu gibi birinci parmağı tuşenin uç tarafına yönlendirmek ve dördüncü parmağı uzatmamak gerekir. Kasların fazla gerginleşmemesi ve yorulmaması için ikili oktav gamlarında olduğu gibi çalışma sürecinde aralıklarla provalar yapmak ve el gereken esneklik ve dayanıklılık kazanıncaya kadar tempoyu yavaştan hızlıya doğru artırmak gerekir. Dokuzluların öğretiminin ilk aşamasında hazırlık eksersizleri yapmak aynı zamanda parmaklar için kolay çalınabilen diyezli tonlarda “Sol majör” veya “Re majör” gamlarını ve yukarı pozisyonlarda bir-iki telde çalışma yapmak gerekir.

3- Sonuç ve Öneriler

Keman eğitiminde gam çalışmalarına önem verilmediği gözlemlenmektedir. Bu eksiklik çalgı eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Dünyaca ünlü bestecilerinde yaptığı gibi eserlerin çalınmasına başlamadan önce gamların öğretimi ve bunların keman eğitimi süresince sürekli ve sık aralıklarla tekrarlanması icracının çalgıyı doğru ve iyi bir performansla kullanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden gam çalışmalarına keman eğitiminde önem verilmelidir.

Kaynakça

- AUER, L., Moya Şkola İgrı Na Skripke, Muzıka, Moskva, 1965.
GRİJİMALİ, İ., Uprajneniya İ Gamı V Dvoynıx Notax, 2-ya çast.
DALAYSEL, O., Keman İçin Gam Çalışmaları ve Yay Çeşitleri.
KORGUYEV, S., Uprajneniya V Dvoynıx Notax.
SİBOR, B., Gammi İ Uprajneniya V Dvoynıx Notax, 1-ya çast.
SİBOR, B., Gammi İ Uprajneniya V Dvoynıx Notax, 2-ya çast.
ŞEVÇİK, O. Uprajneniya V Dvoynıx Notax Dlya Skripki, soç. 1,2,3 çast.
ŞRADİK, G., Skripiçnaya Texnika, 1-aya i 2-ya tetradi.
ŞEVÇİK, O., Keman İçin İkili Notalarla Eksersizler, Op.9.
ŞEVÇİK, O., Keman Tekniği Mektebi, Soç.,1,IV.
ŞRADİK, G., Skripiçnaya Texnika, Tetr,Vtoraya.
UÇAN, A., Keman Ders Kitabı (4 ciltte), Devlet Kitapları, Ankara, 2005.